

УДК 334.735(477)+338.24.021.8

Василь Клок

РОЗВИТОК СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УРСР В КІНЦІ 1960-Х – НА ПОЧАТКУ 1970-Х РОКІВ

У статті аналізується розвиток споживчої кооперації в УРСР в кінці 1960-х – на початку 1970-х років. Характеризуються основні проблеми, з якими зіткнулися українські кооператори у цей період.

Ключові слова: кооперація, споживче товариство, торгівля, СРСР, УРСР.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що кооперація відіграла значну роль у соціально-економічній історії СРСР і крізь призму її вивчення можемо краще зрозуміти розвиток радянського суспільства у період перебування при владі Л. Брежнєва.

Наукова новизна полягає у тому, що публікації на основі об'єктивного і комплексного підходу, а також детального аналізу архівних матеріалів проаналізовано розвиток споживчої кооперації УРСР в кінці 1960 – на початку 1970-х рр.

Об'єктом дослідження є соціально-економічні процеси, що відбувалися в кооперації УРСР.

Предмет дослідження – діяльність кооперації в УРСР у досліджуваній період як важливий чинник вивчення соціально-економічної історії радянського суспільства.

Основна мета публікації полягає у тому, щоб на основі об'єктивного, комплексного аналізу дослідити розвиток споживчої кооперації в УРСР.

Завдання дослідження полягає у простеженні зв'язку розвитку української кооперації з станом радянської економіки.

Основа джерельної бази статті складають архівні матеріали Державного архіву Львівської області [5–9; 14].

Після приходу в середині 1960-х років до влади нового керівництва на чолі з Л. Брежнєвим в СРСР відбулася низка економічних реформ. Їх автори не ставили собі за мету докорінну перебудову радянської економічної системи. Партійна правляча еліта планувала провести лише її корекцію без структурних змін соціалістичного фундаменту. Ці реформи обмежилися прийняттям радянським урядом низку постанов, що стимулювали господарську ініціативу на місцях. Проте ці заходи стали значним поштовхом для росту радянської економіки. Кінець 1960-х – початок 1970-х років – період максимальних темпів зростання народного господарства. Це слугувало передумовою до активного розвитку споживчої кооперації, яка досягла свого максимуму в кількісних та якісних показниках за весь час існування радянської влади в УРСР.

Найважливішою ланкою споживчої кооперації УРСР в період кінця 1960-х – 1970-х років була торгівля. Однією з її форм, що інтенсивно розвивалася в цей час були ярмарки-продажі окремих груп товарів, які організовували магазини спільно з гуртовими базами. На виставках демонструвалися товари з урахуванням сезонності і попиту населення. Про час проведення і місце виставок населення інформували через радіо і пресу. Продаж окремих промислових товарів супроводжувалася роз'ясненням їх призначення і правил користування.

У період восьмої п'ятирічки важливе місце в системі кооперативної торгівлі займали шкільні базари. Для своєчасного і більш повного забезпечення шкіл товарами широкого асортименту, підприємства кооперації щороку з серпня організовували шкільні базари з продажу дитячого одягу, взуття, канцелярського приладдя, дитячої літератури.

У кінці 1960-х – на початку 1970-х років загальмувався процес зростання питомої ваги кооперативної торгівлі у загальному обсягу товарообігу. В Сумській області частка кооперативної торгівлі зменшилася з 52,4% в 1965 році до 51,8 % у 1968 році [1, с. 397], у Київській області відповідно з 71,7 % до 70,3 % [2, с. 140], у Хмельницькій області з 67 % до 64 % [3, с. 159], у Полтавській області з 54 % до 47% у 1968 році [4, с. 154].

Однією з форм зростання якісних та кількісних показників кооперативної торгівлі у кінці 1960-х років було соціалістичне змагання – типово радянський термін на означення різноманітних, переважно позаекономічного характеру, заходів підвищення продуктивності праці, в основу яких покладено не так стимули матеріального зацікавлення, як апеляції до "соціалістичної свідомості" працюючих віддати додаткові зусилля на побудову соціалізму. Формально соціалістичне змагання вважалося добровільним виявом ініціативи працюючих, але в дійсності його організували згідно з постановами ЦК КПРС чи правління Центросоюзу і Укоопспілки. Бюрократично насадження соціалістичного змагання часто перетворювалося на формальне виконання директив, творення фальшивих рекордів. Чергова форма соціалістичного змагання нерідко виявлялася недієвою і

доводилося винаходити нову. Соціалістичні змагання, зазвичай присвячували певній визначній даті радянського календаря – черговій річниці Жовтневої революції, з'їзду КПРС, початку нової п'ятирічки тощо.

У системі споживчої кооперації УРСР соціалістичне змагання, зазвичай, проходило між районними чи обласними товариствами та спілками. Переможців визначала спеціальна комісія з членів правління обласних та республіканської спілок та партійних органів (районних, обласних, республіканських виконавчих комітетів КПРС).

Критеріями оцінювання слугувало виконання річного або квартального плану обігу: торгівельної та мережі громадського харчування, з продажу сільськогосподарських продуктів, друкованих видань, продуктів власного виробництва у відсотках до усього обігу товарів та реалізація промислової, продукції та прибутку (табл. 1 і 2).

Переможців у соціалістичних змаганнях нагороджували перехідним червоним прапором, грошовими преміями, вимпелами, значками "Відмінник радянської та кооперативної торгівлі", почесними грамотами та дипломами, розміщенням кращих працівників на дошках пошани [5, арк. 27]. Для прикладу в кооперації Львівської області у першому кварталі 1970 року взяло участь – 43 організації, у другому – 63, у третьому – 44. З них – 21 організація була нагороджена грошовими преміями, 53 – похвальними грамотами. Близько сотні фотографій кооператорів були поміщені на дошці пошани облспоживспілки [6, арк. 11–12].

Грошові премії, зазвичай, не перевищували кількох середньомісячних зарплат у сфері торгівлі. Так, переможців соціалістичного змагання на честь 50-річчя встановлення радянської влади у 1968 році нагородили наступним чином: перша премія у розмірі 350 крб. – колектив Кам'яно-Бузького районного універмагу райспоживспілки, друга премія у розмірі 250 крб. – колективи магазину № 4 Шостківської райспоживспілки Сумської області та продуктового магазину № 25 Новомиргородської райспоживспілки Кіровоградської області, третя премія у розмірі 150 крб. – колективи Котовського районного універмагу районної райспоживспілки та магазину "Дитячий світ" Глумацького споживчого товариства Івано-Франківської області [7, арк.1–2].

Таблиця 1

Показники господарської діяльності Львівської облспоживспілки за дев'ять місяців 1970 року під час соціалістичного змагання з Івано-Франківською облспоживспілкою

Обіг коштів	План	Фактичне виконання	Виконання у %
Обіг торгівельної мережі	253285 тис. крб.	255823 тис. крб.	101
Обіг мережі громадського харчування	41240 тис. крб.	39689 тис. крб.	96,2
Обіг з продажу с/г продуктів	13300 тис. крб.	13789 тис. крб.	103,7
Обіг по продажу друкованих видань	1141 тис. крб.	1161 тис. крб.	101,8
Обіг по продажу продуктів власного виробництва	18502 тис. крб.	17737 тис. крб.	98,8
Обіг по продажу продуктів власного виробництва у % до усього обігу товарів	45,5	45	99
Реалізація промислової продукції	25794 тис. крб.	26325 тис. крб.	102,1
Заготівельний обіг	24526 тис. крб.	30108 тис. крб.	123
Прибуток	5580 тис. крб.	6465 тис. крб.	115,9

[14, арк. 62].

Таблиця 2

Показники господарської діяльності Івано-Франківської облспоживспілки за дев'ять місяців 1970 р. під час соціалістичного змагання з Львівською облспоживспілкою

Обіг коштів	План	Фактичне виконання	Виконання у %
Обіг торгівельної мережі	146484 тис. крб.	148401 тис. крб.	101,3
Обіг мережі громадського харчування	24450 тис. крб.	24588 тис. крб.	100,6
Обіг з продажу с/г продуктів	6350 тис. крб.	6652 тис. крб.	104,8
Обіг по продажу друкованих видань	785 тис. крб.	816,5 тис. крб.	104
Обіг по продажу продуктів власного виробництва	10430 тис. крб.	10424 тис. крб.	99,9
Обіг по продажу продуктів власного виробництва у % до усього обігу товарів	42,4	42,2	100
Реалізація промислової продукції	12533 тис. крб.	12587 тис. крб.	100,4
Заготівельний обіг	15175 тис. крб.	14694 тис. крб.	96,7
Прибуток	2677 тис. крб.	3517 тис. крб.	131,7

[14, арк. 62].

Іншою формою соціалістичних змагань було представлення кооперативних організацій республіки на Всесоюзній виставці досягнень народного господарства у Москві. У 1966 році з системи Укоопспілки були висунуті наступні кооперативні об'єднання: Закарпатська облспоживспілка за досвід втілення прогресивних форм торгівлі і спеціалізацію торгівельної мережі; Черкаська облспоживспілка за розширення прямих зв'язків кооперативних організацій з промисловими підприємствами; Хмельницька облспоживспілка за організацію централізованого постачання товарів у магазини та заготівлі лікарських трав; Вінницька облспоживспілка за організацію обслуговування сільськогосподарських робітників в період жнив; Чернігівська облспоживспілка за реконструкцію торгівельної мережі сільських населених пунктів [8, арк. 1].

Торгівельна мережа системи споживчої кооперації УРСР в кінці 1960-х років зіткнулася з низкою проблем. Перша з них полягала в тому, що радянські державні органи доволі часто не сприяли або навіть створювали своїми волюнтариськими рішення перешкоди у діяльності кооперативної торгівлі. Прикладом цього факту можуть слугувати збори колективу працівників споживчої кооперації Львівської області, що відбулися у 1970 році. На них голова правління Несторівської райспоживспілки скаржився на неможливість виконання плану торгівлі у зв'язку з відмовою державних підприємств постачати у належній кількості морозиво. В свою чергу, представник Сколівської райспоживспілки поінформував присутніх про неможливість виконання його товариством плану, через заборону партійними органами району продажу горілки у кооперативних крамницях. Кооператори Городоччини довели до відома зібрання факти примусової передачі на їх баланс колишніх колгоспних приміщень, ремонт яких коштував більше ніж побудова нових [9, арк. 45–56].

Іншою вагомою проблемою кооперативної торгівлі республіки був дефіцит багатьох груп товарів. Цей факт визнавали навіть радянські економісти. У праці "Історія народного господарства України" зазначалося наступне: "Попри те що у Херсонській області на кожний карбованець

заробітної плати промисловість випускає товарів на суму 1,67 крб., у Києві на 4 крб., а по УРСР в середньому на 1,49 крб., радянська промисловість не завжди задовольняє попит радянських людей, особливо щодо якості та асортименту товарів" [10, с. 196]. Яскравим прикладом цього факту була ситуація з постачанням кирзових та гумових чобіт Одеської облспоживспілки. На її баланс упродовж 1966–1968 рр. з державних торговельних складів поставлено усього десять пар такого взуття [11, с. 30]. Водночас проблеми дефіциту не існувало для партійної номенклатури, яка одержувала різноманітні імпортовані товари через систему кооперативної торгівлі.

Важливим напрямом діяльності споживчої кооперації УРСР була гуртова торгівля. У другій половині 60-х – в 70-х роках йшла інтенсивна розбудова її матеріально-технічної бази. Лише за роки восьмої п'ятирічки організаціями споживчої кооперації УРСР введено в дію майже 460 тис. м² загальнотоварних складів, стало до ладу 37 нових міжрайонних гуртових баз. Розширення мережі нових баз, в основному міжрайонних, на долю яких припадало понад 65 % всього гуртово-складського обороту, дозволило ліквідувати у багатьох районах гурт райспоживспілок, скоротити гуртово-складський оборот, знизити витрати обертання, підвищити рентабельність торгівлі споживчої кооперації. Станом на 1 січня 1971 р. в УРСР функціонувало 117 гуртово-торгівельних баз районних споживчих товариств, 129 універсальних міжрайонних баз обласних споживчих товариств, 6 культбаз, 51 база будівельних і господарських товарів. Заготівельна мережа налічувала 16 яйцебаз, 2 хутові бази, 100 інших заготівельних баз [13, с.156].

У другій половині 1960-х років тривала широка кампанія розвитку кооперативного громадського харчування у сільській місцевості. Упродовж восьмої п'ятирічки кількість підприємств громадського харчування зросла з 16,1 тис. одиниць у 1965 році до 21,8 тис. одиниць на кінець 1970 року. У результаті чого мережа підприємств громадського харчування за восьму п'ятирічку збільшилася на 268,1 тис. місць. На 1 тис. населення в підприємствах громадського харчування припадало тепер 25 посадочних місць проти 16 на кінець 1965 року. У 200 районних центрах та у великих селах збудовано двоповерхові комплекси громадського харчування. До складу таких комплексів входили ресторани, їдальні або кафе, крамниця кулінарії, пивний або винний бар, кондитерські і кулінарні цехи. До новобудов поряд з їдальнями, кафе входили і перші сільські ресторани.

У місцях масового відпочинку населення й на автотрасах функціонувала широка мережа павільйонів, літніх кафе, кіосків. 1500 сезонних підприємств нараховували близько 30 тис. місць. Добре зарекомендували себе, особливо у літній період, збірно-розбірні павільйони і кафе. На заводах Укоопспілки їх було виготовлено 900 штук [13, с. 167]. Поблизу багатьох підприємств громадського харчування обладнано літні веранди, майданчики для захисту від дощу і сонця. Зросла мережа підприємств громадського харчування у навчальних закладах, загальноосвітніх школах, при промислових підприємствах, радгоспах. Упродовж восьмої п'ятирічки організаціями споживчої кооперації, органами народної освіти, колгоспами та радгоспами відкрито 6645 їдалень та роздавальних пунктів при школах. До 1970 року навчального року в сільській місцевості відкрито 476 шкільних їдалень [13, с. 178].

На промислових підприємствах, будовах, транспорті функціонувало 943 їдальні споживчої кооперації та 960 буфетів. У великих населених пунктах та райцентрах працювало також 414 крамниць кулінарії, 113 кафетеріїв в універсальних крамницях, 204 спеціалізованих підприємства громадського харчування, 425 кафе, 150 винних та пивних барів [13, с. 189]. Багато сільських ресторанів вдень працювало як їдальні, а ввечері як молодіжні кафе. У молодіжних кафе, сільських ресторанах влаштовувалися вечори трудової слави, вшановування ветеранів праці, святкували ювілеї колгоспів, весілля, влаштовували прийом випускників шкіл в колгоспи, проводи юнаків до лав радянської армії тощо. У кінці 1960-х роках мережа підприємств громадського харчування споживчої кооперації розвивалася в основному за рахунок реконструкції колишніх підприємств та будівництва нових їдалень, кафе та ресторанів на місці ліквідованих дрібних закусочних і чайних. Збільшувалася також чисельність крамниць кулінарії і весняно-літніх закладів громадського харчування.

Основним завданням кооператорів у галузі громадського харчування у другій половині 1960-х років було збільшення реалізації продуктів власного виробництва та покращення якості обслуговування клієнтів [12, с. 140]. Якщо з першим завданням кооператори справилися, то з реалізацією останнього були серйозні проблеми. Рівень сервісу у багатьох кооперативних закладах громадського харчування перебував на вкрай низькому рівні. Нерідко кухарі готували їжу з порушенням санітарних вимог та технології приготування страв. Проте, незважаючи на такі недоліки, у багатьох випадках було вкрай важко, знайти у святкові чи вихідні дні, вільне місце у кооперативному ресторані.

Споживча кооперація УРСР була чи не єдиною господарською ланкою радянської економіки, яка мала структуровану систему заготівельних організацій. Кооперація заготовляла за державними

платежами та закуповувала сільськогосподарські продукти і сировину більш як 50 видів на суму, яка перевищувала 1 млрд крб. щороку. У 1970 році заготівельний обіг системи споживчої кооперації становив 1377 млн крб. і збільшився у порівнянні з 1965 роком на 27,3 % [13, с. 194]. План заготівельного обороту за восьму п'ятирічку був виконаний Укоопспілкою на 115,9 %, у тому числі державних закупівель на 117,5 % і закупівель лишків сільгосппродуктів на 113,9 %. Понад план кооператори придбали продукти і сировину на 893 млн крб. (картоплі, вовни, яєць, хутра і хутрової сировини, брухту кольорових та чорних металів та ін.) [13, с. 197]. Лише у 1970 році заготівельними організаціями України закуплено більше 3 млн т картоплі, 2,4 млрд штук яєць, 26 тис. т вовни, близько 5 млн штук різних шкір, 256 тис. т вторинної сировини, на 51 млн крб. хутра і хутросировини. У період восьмої п'ятирічки оборот у заготівлях і закупівлях сільськогосподарських продуктів і сировини становив 6508 млн крб. у цінах відповідних років. Споживча кооперація УРСР в той час була основною заготівельною організацією, яка монополює закупляла фрукти, овочі і картоплю для постачання у Москву, Ленінград та іншим одержувачам загальносоюзного фонду, забезпечувала картоплею всі промислові центри УРСР [12, с. 138].

В системі української кооперації в кінці 1960-х на початку 1970 років нараховувалася велика кількість заготівельних підприємств. На 1 січня 1971 року на балансі Укоопспілки перебувало 742 заготівельних пункти картоплі, плодів та овочів, загальна ємність яких складала 108 995 т. До переліку сировини, заготівлею якої займалася українська кооперація належали: шерсть, шкіра, пушинна, пух кролячий, скотолов, пух та перо, рога та копита, дикоростучі лікарські рослини, пакля, лом чорних та кольорових металів, кістка, макулатура, гума, залізні консервні банки, кора дерев, ракушки, лавровий лист, мед, гриби, горіхи, віск, хрін, хміль, дикоростучі плоди та ягоди, овочі, фрукти [13, с. 95–105].

Споживча кооперація закуповувала у колгоспів, радгоспів та сільського населення лишки сільськогосподарських продуктів, щоб продавати їх як на місці, так і в інших районах України за цінами місцевого ринку. Закупівлі проводилися райзаготконторами, сільськими споживчими товариствами, міськкоопторгами, торговельно-заготівельними базами облспоживспілок, а реалізація їх здійснювалася шляхом продажу населенню через крамниці міськторгів і споживчих товариств, або відвантаження заготконторами в інші міста. За восьму п'ятирічку організаціями споживчої кооперації України було закуплено лишків сільськогосподарських продуктів на 2,8 млрд крб.

Важливим аспектом господарської діяльності були кооперативні звірогосподарства. У системі споживчої кооперації діяло 24 спеціалізованих звірогосподарства, які займалися розведенням норки, блакитного песця і сріблясто-чорної лисиці. Загалом, їх поголів'я перевищувало 500 тис. звірків. Лише упродовж восьмої п'ятирічки державі було продано понад 1 млн шкурок на суму 48,3 млн крб. При цьому одержано 10,6 млн крб. прибутку. Хутровина відвантажувалася підприємствами хутро-переробної промисловості для виготовлення товарів широкого вжитку, а також на експорт. 24 звірогосподарства УРСР вирощували понад 600 тис. норок, голубих песців, сріблястих лисиць і давали до 11 млн крб. прибутку щорічно.

Важливою ланкою споживчої кооперації в кінці 1960-х – на початку 1970-х рр. була виробнича діяльність. У 1969 році споживча кооперація України реалізувала власної промислової продукції на суму 739,61 млн крб., а вже у 1970 році ця сума зросла до 812,98 млн крб. (при плані 776 млн крб.). Станом на 1 січня 1970 року в системі Укоопспілки нараховувалося 4 152 виробничі підприємства. За кількістю та за об'ємом виробництва першість належала хлібопекарським і ковбасним підприємствам. На виробничих підприємствах споживчої кооперації працювало 92 701 осіб. Загальний фонд заробітної плати яких становив 100284 тис. крб. Серед виробничих підприємств споживчої кооперації були унікальні, які славились на увесь світ своєю продукцією. В першу чергу тут слід відмітити виноробний завод Масандра. Марочні вина його виробництва ставали переможцями на багатьох міжнародних конкурсах.

До товарів, які виробляла українська кооперація належали: електроенергія, лакофарбові матеріали, меблі, цегла, будівельні блоки, черепиця, залізобетонні конструкції, шифер, керамічна плитка, цебінь, взуття та одяг, мило, торговельне обладнання, вино, пиво, мінеральні води, кондитерські вироби, хліб, ковбаса, консерви, мука, морозиво.

Період кінця 1960-х – початку 1970-х років став часом бурхливого зростання кількісних та якісних показників української кооперації. Розвивались нові форми торгівлі, будувалися магазини та заклади громадського харчування. Проте в цей час з'явилися ряд проблем, які набули хронічного характеру – дефіцит товарів, неякісне обслуговування клієнтів, розкрадання кооперативного майна.

Список використаних джерел

1. Народне господарство Сумської області. Статистичний збірник. – Харків, 1970. – 508 с.
2. Народне господарство Київської області. Статистичний збірник. – Київ, 1972. – 167 с.
3. Народне господарство Хмельницької області. Статистичний збірник. – Київ, 1972. – 201 с.
4. Народне господарство Полтавської

області. Статистичний збірник. – Київ, 1971. – 246 с. 5. Державний архів Львівської області, ф. 194, оп. 1, спр. 3698, арк. 27. 6. Там само, спр. 3695, арк. 11–12. 7. Там само, спр. 2723, арк. 1–2. 8. Там само, спр. 2480, арк. 1. 9. Там само, спр. 3694, арк. 45–56. 10. Історія народного господарства Української РСР в трьох томах чотирьох книгах. – Т. 3. – Кн. 2. – Київ, 1987. – 342 с. 11. Одеський облпотребсоюз: вехи історії. – 159 с. 12. Вахитов К. Потребительская кооперация СССР / Вахитов К. – Москва, 1991. – 176 с. 13. Потребительская кооперация за 1970 год. – 227 с. 14. Державний архів Львівської області, ф. 194, оп. 2, спр. 3684, арк. 62.

Васи́лий Клок

РАЗВИТИЕ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ КООПЕРАЦИИ УКРАИНЫ В КОНЦЕ 1960-Х – В НАЧАЛЕ 1970-Х ГОДОВ

В статье анализируется развитие потребительской кооперации Украины в конце 1960-х начале 1970-х годов. Характеризуются основные проблемы с которыми столкнулись украинские кооператоры в этот период.

Ключевые слова: кооперация, потребительское общество, торговля, СССР, Украина.

Vasyl Klok

CONSUMER COOPERATIVES DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE END 1960'S – EARLY 1970S

The article analyzes the development of Consumer Cooperatives in Ukraine in late 1960th and early 1970s. Characterized main problems faced by Ukrainian cooperators in this period.

Key words: cooperation, consumer society, commerce, the Soviet Union, Ukraine.

УДК 334.735+338.24.021.8

Юрій Михальський

ВПЛИВ РЕФОРМ А. КОСИГІНА НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

У статті аналізується вплив реформ А. Косигіна на розвиток української кооперації у кінці 1960-х – початку 1970-х років. Досліджується динаміка зростання показників споживчих товариств УРСР.

Ключові слова: УРСР, А. Косигін, споживче товариство, реформа, кооперація.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що реформи А. Косигіна мали значний вплив на розвиток радянської економіки епохи "застою". Вивчення їхнього впливу на розвиток української споживчої кооперації дає змогу краще зрозуміти динаміку цих реформ.

Наукова новизна полягає у тому, що публікації на основі об'єктивного і комплексного підходу, а також детального аналізу архівних матеріалів проаналізовано вплив реформ А. Косигіна на розвиток української кооперації в кінці 1960-х – на початку 1970-х рр.

Доведено, що матеріальне стимулювання працівників кооперативів позитивно вплинули на зростання обсягів продажів та об'ємів виробництва споживчої кооперації.

Об'єктом дослідження є реформи А. Косигіна в середовищі українських кооператорів.

Предмет дослідження є структурні та якісні зміни української кооперації в кінці 1960 – на початку 1970-х рр.

Основна мета публікації полягає у тому, щоб дослідити вплив реформ А. Косигіна на розвиток української кооперації.

Завдання дослідження полягає у тому, щоб простежити динаміку змін у діяльності української кооперації під впливом реформ А. Косигіна.

Основу джерельної бази статті складають архівні матеріали Державного архіву Львівської області та Державного архіву Івано-Франківської області [9; 11; 17].

Зміна вищого партійного та господарського керівництва радянської держави у середині 60-х років ХХ ст. характеризувалося зменшенням темпів економічного розвитку та кризових явищ у господарському житті країни. Попри гучні заяви про реформаторські кроки й у споживчій кооперації УРСР, чітко проглядалися негативні тенденції у соціально-економічному розвитку системи. Усе це змусило партійне та кооперативне керівництво шукати нових засобів з метою виправлення ситуації. Адже практика показала, що не завдяки реформуванню управлінської системи, впровадженню